

Kapitel 2

Økonomiske mål

I dette kapitel vil vi give et overblik over de syv samfundsøkonomiske målsætninger, som der i Danmark – og i mange andre lande – er nogenlunde politisk enighed om. Senere i bogen – i kapitlerne 7-14 – vil du kunne læse meget mere om hver enkelt målsætning.

CASE: SKATTELETTELSE ER ELLER EJ?

Liberale politikere fremsætter løbende forslag om at give skattelettelser. I Danmark er især partiet Liberal Alliance ivrig efter at få nedsat skatterne. I sommeren 2016 fastslog partiets tidligere formand Anders Samuelsen således:

"Hvis LA ikke står fast på kravet om

topskattelettelser nu, har vi ingen eksistensberettigelse som liberalt parti."

Ud over forslag om at fjerne den såkaldte topskat på de højere indkomster foreslår liberale politikere ofte lavere arveafgifter og lavere skatter på virksomhederne. Argumentationen er, at skattelettelser vil føre til højere forbrug og øgede investeringer, hvilket igen resulterer i et større BNP, altså økonomisk vækst. Og flere vil komme i beskæftigelse, altså også en positiv effekt.

Det er imidlertid et problem, at nogle af de andre samfundsøkonomiske mål vil blive modvirket, hvis man satser benhårdt på at opnå en høj økonomisk vækst ved hjælp af skattelettelser. Den øgede økonomiske aktivitet vil som regel føre til højere lønninger og varepriser – det kalder økonomer for inflation – og det kan være problematisk af flere grunde. Hvis inflationen er højere i Danmark end i de lande, vi handler mest med, vil vores

højere varepriser således føre til, at vi får sværere ved at eksportere vores varer. Og udlandets relativt lavere varepriser bevirker, at importen af varer til Danmark øges. Vi får altså underskud (eller lavere overskud) i vores samhandel med udlandet.

Et andet problem ved de ovennævnte forslag til skattelettelser er, at de økonomiske uligheder i Danmark bliver større. Det skyldes, at det først og fremmest er virksomheds ejere, højere funktionærer og boligejere, der får gavn af den økonomiske vækst. Endelig kan den høje økonomiske vækst bevirke, at udledningen af CO₂ forøges til skade for klimaet.

Hvis man i stedet fokuserer på at opnå en bæredygtig vækst ved at indføre høje CO₂-kvoter, som flere partier på venstrefløjen går ind for, så vil den økonomiske vækst og beskæftigelsen alt andet lige blive lavere, end de ellers ville have været. Til gengæld vil det være lettere at nå målene om en lav inflation og rimelig ligevægt i samhandelen med udlandet.

Disse to eksempler viser os, at de økonomiske mål ofte er i konflikt med hinanden. Derfor er det centrale inden for økonomi at prioritere – her at prioritere de økonomiske mål.

2.1 De syv økonomiske målsætninger

Når du skal vurdere, om et lands økonomi er i god form, skal du se nærmere på, hvordan det står til med en række samfundsøkonomiske målsætninger. De tal, du finder frem til, hører til de såkaldte **makroøkonomiske nøgletal**.

I Danmark er der blandt politikerne nogenlunde enighed om de fleste af følgende syv målsætninger:

Økonomisk vækst	Balance på statsbudgettet
Høj beskæftigelse og lav arbejdsløshed	Rimelig fordeling af goderne
Ligevægt på betalingsbalancen	Bæredygtig vækst
Lav inflation	

2.2 Økonomisk vækst

BNP (bruttonationalproduktet) er et mål for værdien af den samlede produktion i et land i løbet af et år. Den samlede produktion består af dels **varer**: produktion af råvarer (olie), landbrugsvarer og industrivarer, dels produktion af tjenester. **Tjenester** er et andet ord for service, for eksempel restauranter, banker, advokater eller rengøring (private tjenester) eller eksempelvis uddannelse, sundhed og omsorg for ældre (offentlige tjenester).

Den økonomiske vækst er så de ændringer, der sker i BNP fra ét år til det næste. Stiger BNP, er der tale om positiv vækst, mens et fald i BNP indebærer negativ vækst. Normalt måles den økonomiske vækst ved den procentvise årlige ændring i BNP målt i faste priser. Man har således taget højde for inflationen (prisstigningerne). Hvis et land skal opnå en stabil økonomi med en rimelig balance mellem de syv økonomiske målsætninger, skal den økonomiske vækst gerne ligge mellem 1,5 og 2 procent.

Den økonomiske vækst er afgørende for den samlede mængde ressourcer, der er til rådighed i et samfund. Jo større vækst, jo mere "kage" bliver der til fordeling i samfundet. Disse ressourcer anvendes til produktion af varer og tjenester til enten forbrug, investering eller eksport.

For den enkelte borger er de større forbrugsmuligheder – enten privat eller offentligt forbrug – det, der har størst betydning. Men økonomisk vækst giver også bedre muligheder for **investeringer**, det vil sige, at samfundets produktionsapparat ikke bare opretholdes, men udvides, så den økonomiske vækst også kan fortsætte fremover. Investeringer går til fabriksbygninger, maskiner, skibe, veje, broer og så videre, men også uddannelse og forskning øger den fremtidige ressourcemængde.

En del af produktionen går til **eksport**, men det skyldes naturligvis ikke velgørenhed over for andre lande. Vi eksporterer de varer og tjenester, vi er gode til at producere, for at tjene penge og for at have betalingsmidler til **import** af råvarer, som vi ikke selv har, og til import af varer og tjenester, som udlandet er bedre end os til at producere. Nogle af vores vigtige eksportvarer er eksempelvis medicin og vindmøller, mens vi importerer råvarer som olie og metaller samt biler og diverse maskiner.

Flere faktorer er med til at skabe vækst. For det første er mængden og kvaliteten af arbejdskraften vigtig – det gælder om at have et højt uddannelsesniveau. For det andet skal der være realkapital til rådighed i form af maskiner, fabrikker, IT-systemer og anden infrastruktur (veje, havne, jernbaner osv.). Og for det tredje skal et land gerne have et ordentligt retssystem og et stabilt politisk system, som sikrer gode rammer for produktionen.

I figur 1.2 (i kapitel 1) kan du se, hvordan den økonomiske vækst i Danmark har været siden 2006. I kapitel 3 (se tabel 3.1) har vi opstillet en oversigt over tilgangen af varer og tjenester til den danske samfundsøkonomi og anvendelsen af disse varer og tjenester.

I kapitel 7 kan du fordybe dig mere i problemstillinger omkring den økonomiske vækst.

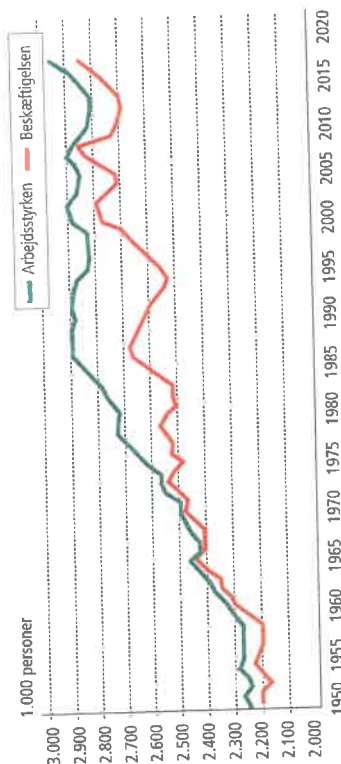
2.3 Høj beskæftigelse og lav arbejdsløshed

Den økonomiske vækst hænger tæt sammen med **beskæftigelsen** i et land, for der skal jo arbejdskraft til at producere de varer og tjenester, der indgår i BNP. Generelt gælder altså, at jo højere vækst, jo højere beskæftigelse, og omvendt, jo lavere vækst, jo lavere beskæftigelse.

Arbejdsstyrken i Danmark er den procentdel af befolkningen i alderen 16-66 år, som kan og vil have et arbejde. De står altså til rådighed på arbejdsmarkedet og tilbyder deres arbejdskraft til virksomhederne og den offentlige sektor. En meget stor del af arbejdskraften er i beskæftigelse, men de personer i arbejdsstyrken, der ikke er i beskæftigelse, udgør gruppen af **arbejdsløse**. Sagt på en anden måde består gruppen af arbejdsløse af personer, der kan og vil arbejde, men som ikke kan få et job, fordi udbuddet af arbejdskraft er større end efterspørgslen.

Arbejdsløshed og beskæftigelse hænger sammen, men kun til en vis grad, hvilket fremgår af figur 2.1. Selv om beskæftigelsen stiger, falder arbejdsløsheden ikke nødvendigvis, nemlig hvis arbejdsstyrken stiger lige så meget eller mere end beskæftigelsen. Arbejdsstyrken kan for eksempel stige på grund af indvandring, eller at store årgange kommer med i arbejdsstyrken.

Figur 2.1 Udviklingen i arbejdsstyrken og beskæftigelsen i Danmark 1950-2017

Kilde: Samfundstatistik 2019.

Omvendt kan beskæftigelsen falde, uden at arbejdsløsheden stiger, nemlig hvis arbejdsstyrken falder tilsvarende.

Men hvorfor er det egentlig en samfundsøkonomisk målsætning at have lav arbejdsløshed? For det første er det et problem for den enkelte person at blive ramt af arbejdsløshed. Det betyder lavere indkomst, fordi arbejdsløshedsdagpengene er lavere – i visse tilfælde meget lavere – end den indkomst, man havde før. Og dertil kommer, at længere arbejdsløshed ofte giver både sociale og sundhedsmæssige problemer. For det andet er arbejdsløshed et problem på makroøkonomisk niveau, idet samfundet dels ikke får udnyttet al den arbejdskraft, der kunne bidrage til produktionen, dels får udgifter til dagpenge og kontanthjælp. Dermed forringes balancen på statsbudgettet.

Økonomer skelner mellem forskellige typer af arbejdsløshed, ud fra årsagerne til arbejdsløsheden: *Konjunkturarbejdsløshed, strukturarbejdsløshed, sæsonarbejdsløshed og friktionsarbejdsløshed.*

Konjunkturerne er et samlet udtryk for den økonomiske aktivitet i et samfund, og denne aktivitet svinger oftest lidt opad, men undertiden også nedad som i forbindelse med IT-boblen i 2000, husprisboblen i 2008 og coronakrisen i 2020 (jævnfør kapitel 1). **Konjunkturarbejdsløshed** er årsag til de største udsving i arbejdsløsheden og skyldes lav vækst og lav efter-spørgsel i samfundsøkonomien. Den viser sig først og fremmest som arbejdsløshed inden for mange brancher samtidig. Nogle økonomiske sektorer er meget konjunkturfølsomme, for eksempel byggetiet og luksusforbrug (ferierejser og lignende), og de vil ofte blive ramt af arbejdsløshed i starten af en lavkonjunktur, men derefter breder arbejdsløsheden sig til mange andre områder.

Strukturarbejdsløshed skyldes, at de grundlæggende strukturer på arbejdsmarkedet gradvis ændres, så de udbudte og efterspurgte arbejdskvalifikationer ikke passer sammen – økonomer taler om, at der er et *mismatch* mellem udbud og efterspørgsel af arbejdskraft. Den teknologiske udvikling har således medført, at behovet for lavt uddannet arbejdskraft i en række fag er faldet kraftigt – for eksempel har robotter overtaget en del af arbejdet i fabrikshallerne, og IT har gjort mange kontoruddannede arbejdsløse.

Sæsonarbejdsløshed skyldes, at nogle typer arbejdskraft er mere efterspurgt på bestemte årstider end andre. Julemænd, snefejerere, tivoli-personale og høst-arbejdere er eksempler herpå.

Endelig er **friktionsarbejdsløshed** forårsaget af, at folk skifter jobs, og at de betragtes som ledige i den tid, der går mellem afslutningen af det ene job og begyndelsen på det næste. Dermed opstår der friktion (gnidning) på arbejdsmarkedet.

I kapitel 8 har du mulighed for at fordybe dig mere i arbejdsmarkedsproblemer.

Opgave 2.1

Sammenlign udviklingen i arbejdsløsheden i Danmark, Tyskland, Grækenland, Italien og Spanien i perioden 2006-2020. Hvad kan du ulede? Materialet findes på World Economic Outlook Database (<https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2020/01/weodata/index.aspx>)

2.4 Ligevægt på betalingsbalancen

Betalingsbalancen er et regnskab over et lands samlede udgifter i forhold til de samlede indtægter over for udlandet. Der er således tale om både den private og den offentlige sektors samlede udgifter og indtægter i forhold til udlandet i løbet af et år, se figur 2.2.

Betalingsbalance-regnskabet deles op i henholdsvis de såkaldte *løbende poster* og *kapitalposterne*. De **løbende poster** dækker det, økonomer for nemheds skyld i daglig tale kalder for betalingsbalancen, nemlig indtægter og udgifter ved varehandel, handel med tjenester (især skibsfragt og turisme) og renter fra/til udlandet. **Kapitalposterne** er først og fremmest de lån til eller fra udlandet, der modsvarer de løbende poster. Har Danmark underskud på de løbende poster, må vi nemlig låne af udlandet for at dække underskuddet. Hvis Danmark omvendt har overskud på de løbende poster, må udlandet jo have underskud på de løbende poster, og så er de fremmede lande nødt til at låne af os for at dække deres underskud.

I en meget lang periode fra slutningen af anden verdenskrig og frem til slutningen af 1980'erne havde Danmark næsten hvert eneste år underskud

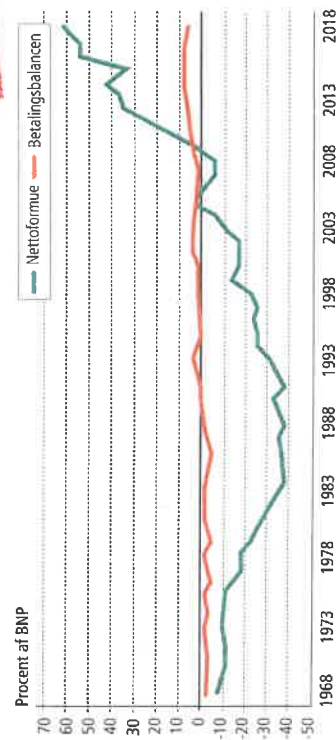
Figur 2.2 Betalingsbalancen

på betalingsbalancens løbende poster, det vil sige, at betalingerne til udlandet var større end betalingerne fra udlandet. Det skyldtes først og fremmest, at importen af varer var større end eksporten af varer. Et par år med underskud er ikke noget problem, men da Danmarks underskud fortsatte over en meget lang periode, fik vi opbygget en stor **udlandsgæld**, se figur 2.3. Det bevirkede igen, at en del af landets indkomst i de følgende år skulle anvendes til betaling af renter til udlandet, og derfor blev der mindre tilbage til forbrug og investeringer.

Hvis et land har problemer med underskud på betalingsbalancen, vil man normalt føre *strammingspolitik* (stram finans- og pengepolitik) for at mindske importen, og samtidig vil man søge at forbedre *konkurrenceevnen* over for udlandet. Strammingspolitikken begrænser statens bevægelsesfrihed med hensyn til at opnå andre af de økonomiske målsætninger, i dette tilfælde væksten og beskæftigelsen.

Figur 2.3 Danmarks udlandsgæld/udlandsformue 1968-2018 i procent af BNP

Kilde: Statistisk Tiåsoversigt 2019.

På figur 2.3 kan du imidlertid se, at Danmark fra 1990 fik vendt udviklingen. Siden da har vi (bortset fra 1998) haft overskud på de løbende poster, og det har betydet, at vi langsomt har kunnet "gnave" gælden af og endda i det sidste årti oparbejde en stor **udlandsformue**. Det giver større handlefrihed til at føre økonomisk politik, som fokuserer på at forbedre de øvrige økonomiske målsætninger.

I kapitel 14 har du mulighed for at fordybe dig mere i problemstillinger omkring betalingsbalance, udlandsformue, valutaer og valutapolitik m.m.

2.5 Lav inflation

Inflation er et udtryk for generelle prisstigninger i en økonomi. Inflation indebærer populært sagt, at "pengene bliver mindre værd" i et samfund. Hvis der omvendt er tale om generelle prisfald, taler man om **deflation**.

Økonomer skelner mellem to slags inflation ud fra årsagerne til prisstigningerne, se figur 2.4. **Omkostningsinflation** skyldes stigende omkostninger for producenterne til lønninger, renter eller råvarer. Stigende lønninger kan presse priserne på varer og tjenester opad, og det gælder tilsvarende, hvis bankerne øger rentesatserne for udlån. Renten er jo prisen for at låne penge. Endelig kan stigende priser på olie, metaller og andre råvarer, som vi importerer en stor del af, føre til, at vi så at sige også importerer inflation.

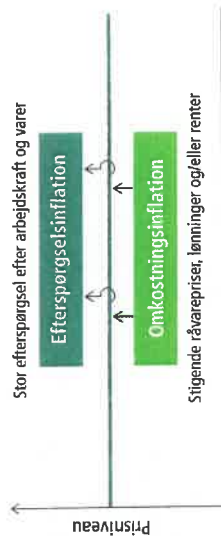
Den anden type inflation kaldes **efterspørgselsinflation**, og den opstår typisk, når der er godt gang i økonomien, altså når konjunkturerne kører opad. Arbejdsløsheden vil her være lav, og det fører som regel til **flaskehalsproblemer** inden for særlige områder på arbejdsmarkedet, hvor efterspørgslen efter eksempelvis elektrisk eller højt uddannede IT-medarbejdere er noget større end udbuddet. Det får arbejdsgiverne til at lokke med højere lønninger, og disse lønstigninger har en tendens til at smitte af på det øvrige arbejdsmarked. Dermed skabes der løninflation. Også på varemarkedet kan en stor efterspørgsel på grund af forbrugeroptimisme føre til, at virksomhederne sætter priserne op.

Hvor lav bør inflationen så være? Den Europæiske Centralbank i Frankfurt ser gerne en inflation på cirka 2 procent, og det er også målsætningen for en række andre centralbanker, blandt andet den amerikanske (FED).

Hvis inflationen bliver noget – eller meget – højere, er der nemlig nogle klare ulemper.

For det første er inflation til fordel for låntagere, men til ulempe for folk, der sparer op. Et eksempel: Familien A har ved starten af et år sparet 1 millioner kroner op på deres bankkonto, mens familien B på samme tidspunkt af året har lånt 1 million kroner i banken. I løbet af året kommer der nu generel-

Figur 2.4 Omkostningsinflation og efterspørgselsinflation

Note: Omkostningsinflation hedder på engelsk *Cost push-inflation* – omkostningerne skubber prisniveauet opad. Den engelske betegnelse for efterspørgselsinflation er *Demand pull-inflation* – her trækker efterspørgslen priserne opad.

le prisstigninger, altså inflation, på 10 procent i landet. Ved årets udgang har familien A's opsparing reelt kun en købekraft på 900.000 kroner i forhold til starten af året, mens familien B nu reelt kun skylder 900.000 kroner til banken. Banker er jo ikke skabt til at dele gaver ud, så banken sætter udlånsrenten op med 10 procentpoint, så den ikke mister penge på udlånet. Det kan også være, at familien A får øget sin renteindtægt, men næppe med 10 procentpoint. Det betyder, at inflation generelt er til fordel for låntagere og til ulempe for folk, der sparer op. Men allervigtigst i denne sammenhæng er det, at *renteniveauet i landet vil stige*.

Et stigende renteniveau har den effekt i makroøkonomien, at investeringerne i samfundet har en tendens til at falde, fordi det bliver dyrere at låne. Især boligbyggeri er meget følsomt over for rentestigninger, fordi det som regel finansieres med realkreditlån, der tilbagebetales over en meget lang periode – op til 30 år! Renten udgør derfor en stor del af prisen på en bolig. Tilsvarende gælder det, at stigende renter har stor betydning for omkostningerne til fabriksbygninger og andre langvarige produktionsmidler.

For det andet har inflation betydning for et lands *konkurrenceevne* i forhold til udlandet. Hvis for eksempel Danmarks inflation er højere end udlændets, stiger danske varers priser mere end de udenlandske varers. Det betyder, at danske varer bliver forholdsvis dyrere i udlandet, og at vores eksport derfor bliver mindre. Omvendt bliver udenlandske varer relativt billigere i Danmark, hvilket får importen til at stige. Resultatet: *Betalingsbalancen forringes*.

En begrænset inflation kan imidlertid også have en positiv effekt, og det er derfor, centralbanker og de fleste politikere gerne ser en inflation på cirka 2 procent. Den enkelte forbruger og virksomhed vil i en situation, hvor der gennem længere tid har været en inflation på eksempelvis 2 procent, handle ud fra forventninger om, at sådan vil prisstigningerne sikkert også være

fremover. Det kan føre til øget forbrug og investeringer, hvilket holder hjulene i gang i de danske virksomheder, for hellere købe varer og tjenester nu, end når de senere er steget i pris.

Deflation, altså generelle fald i prisniveauet i et land, betragtes generelt som skadeligt i en samfundsøkonomi. Faldende priser lyder måske godt set fra et forbrugersynspunkt, men hvis det generelle prisniveau gennem flere år er faldet, handler den enkelte forbruger og virksomhed ud fra forventninger om, at priserne nok også vil falde fremover. Det kan føre til et begrænset forbrug og lavere investeringer, for hvorfor købe nu, når varer og tjenester bliver billigere i fremtiden?

I kapitel 12 har du mulighed for at beskæftige dig mere dybtgående med inflation, pengemængde og renter.

2.6 Balance på statsbudgettet (budgetbalancen)

Lad os med det samme slå fast: *Budgetbalancen og betalingsbalancen er to helt forskellige balancer*. Mange elever har gennem årene sammenblandet de to balancer, men det er altså helt forkert. **Budgetbalancen** drejer sig om statens (det offentlige) udgifter til og indtægter fra den private sektors husholdninger, virksomheder og banker. Man kan sige, at der er tale om en "intern betalingsbalance" i et land, se figur 2.5.

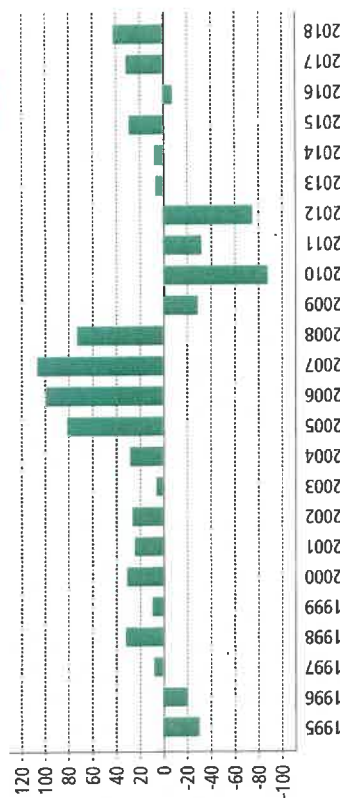
Figur 2.5 Budgetbalancen

Statens *indtægter* kommer fra skatter, moms og andre afgifter, mens *udgifter*ne går til lønninger til offentlig ansatte, forbrug af materialer, pensioner, SU, arbejdsløshedsdagpenge og investeringer i blandt andet veje, broer og skolebygninger. I figur 2.6 kan du se, hvordan statsbudgettet har udviklet sig i perioden 1995-2018.

Som det fremgår af figur 2.6, var der store overskud på statens drifts-, anlægs- og udlånsbudget (den såkaldte *DAU-saldo*) i 2005 og de næste par år. Det skyldes, at der fra 2003 kom et kraftigt opsving i økonomien, hvilket

Figur 2.6 Udviklingen på statens drifts-, anlægs- og udlånsbudget 1995-2018. Mia. kr.

Kilde: Samfundstatistik 2003 og 2011, og Statistisk Tårnsøversigt 2019.

førte til øgede skatteindtægter og lavere udgifter til blandt andet arbejdsløshedsunderstøttelse. Men *finanskrisen*, der begyndte i 2008, satte en stopper for festen med øgede udgifter til dagpenge til de mange arbejdsløse og lavere skatteindtægter. Som du kan se i figuren, har den offentlige sektor i Danmark sidenhen haft svært ved at nå op på 2000'ernes solide overskud. Coronakrisen i 2020 vil give et kæmpeunderskud på statens budget – i skrivende stund ved vi i sagens natur ikke, hvor stort underskuddet bliver.

Opgave 2.2

Hvad kan du ud fra tabelmaterialet udlede om coronakrisens effekt på den danske budgetbalance?

Materiale: Statistikbanken (<https://www.statistikbanken.dk/statbank5a/default.asp?w=1280>), tabel OFF 3K. Under udgifter/indtægter går du ind forinden på punkt 2.18. Og under kvartaler begynder du ved 1. kvartal 2019 og går så langt som muligt frem i tid.

Bør der være ligevægt mellem udgifter og indtægter på statsbudgettet? Det er der ikke enighed om. Nogle økonomer og politikere (mest fra den liberale fløj) mener, at man skal stræbe efter ligevægt, mens andre (fra midten og til venstre på den politiske skala) synes, at det er i orden at føre en **aktiv finanspolitik**. Det indebærer, at staten kører med underskud i lavkonjunkturer for at stimulere den økonomiske aktivitet og med overskud i højkonjunktur-perioder, hvor den økonomiske aktivitet har behov for at blive dæmpet lidt.

Næsten alle politikere er dog enige om, at underskuddet ikke bør blive for stort. Det skyldes for det første, at vi over for EU har forpligtet os til ikke at have underskud, der overstiger 3 procent af BNP. For det andet skal staten jo låne for at få dækket et underskud, hvilket fører til øget gæld og større rentebetalinger. Afdrag på gælden og renterne skal betales over skatterne i fremtiden, og der er ikke mange politikere, der går ind for direkte at sætte skatterne op i Danmark.

I de fleste udviklede økonomier lånefinansieres et underskud på statsbudgettet først og fremmest ved, at den offentlige sektor låner penge af den private sektor. Det foregår på den måde, at staten sælger obligationer, som den selv udsteder (**statsobligationer**), til private investorer (banker, forsikrings-selskaber, pensionskasser mv.). Hvis staten i flere år kører med underskud på budgettet, fører det som nævnt til opbygning af en offentlig gæld (**statsgæld**).

Her er det vigtigt at gøre opmærksom på, at denne statsgæld på ingen måde er lig med udlånsgælden (eller udlånsformuen), der som tidligere omtalt er hele Danmarks – både den private og offentlige sektors – gæld til eller tilgodehavender i udlandet. Statsgælden er derimod den gæld, *staten* har samlet op over årene, og som den skylder til primært den private sektor i Danmark.

Staten kan også finansiere sit underskud på en anden måde, nemlig ved at trykke flere pengesedler og bruge dem som betaling til de offentligt ansatte, varekøb og investeringer. Det kan dog give problemer med inflationen, for jo flere pengesedler der er, jo mindre bliver pengene værd – altså er der inflation. Derfor er den foretrukne metode til dækning af underskud på statsbudgettet salg af statsobligationer.

Hvis staten har overskud på budgettet, har den mulighed for at betale af på statsgælden. Men den kan også bruge overskuddet til at øge den økonomiske aktivitet i samfundet. Da overskud især forekommer under højkonjunkturer, kan det dog være problematisk at fyre for meget op under en i forvejen velkørende økonomi, for det fører erfaringsmæssigt til højere inflation.

I kapitel 9 kan du mere dybtgående beskæftige dig med den offentlige sektor, statsbudgettet og finanspolitik.

2.7 Rimelig fordeling af goderne

Allerede udtrykket *rimelig fordeling* antyder kraftigt, dels at der er tale om en ret upræcis målsætning, dels at det er et politisk omstridt mål. For hvad er rimeligt?

Politikere fra midten af den politiske akse og over mod venstrefløjten mener, at alle danskere bør have mulighed for at få et godt liv og som minimum få opfyldt behovene på de tre nederste niveauer i Maslows behovspyramide (se afsnit 1.1).

Derfor bør staten foretage en **omfordeling** fra de rige danskere til dem med de lavere indkomster. Det kan foregå ved skrappe beskætning af de rige og tilstrækkelige overførselsindkomster (dagpenge, SU, pensioner) til de mindre velhavende. Der er altså tale om en retfærdighedsargumentation.

Nogle økonomer støtter også dette synspunkt, idet de lavere indkomster har en større **forbrugskvote** end de rige – de anvender næsten hele deres indkomst til forbrug, hvilket øger den økonomiske aktivitet. De rige har omvendt en større **opsparingskvote** – en større del af indkomsten spares op – og det begrænser den økonomiske aktivitet. En omfordeling fra de rige til de fattige giver derfor større økonomisk aktivitet i samfundet, det vil sige større BNP.

På den *liberale fløj* mener man derimod, at alle danskere som udgangspunkt har lige muligheder. Det er så op til den enkelte selv at udnytte disse muligheder, for eksempel ved at uddanne sig og arbejde hårdt. Staten skal derfor nok hjælpe folk, der er i akut nød, men den skal ikke straffe folk med ekstra skatter, når de ved egen kraft har arbejdet sig frem til gode jobs og indtægter.

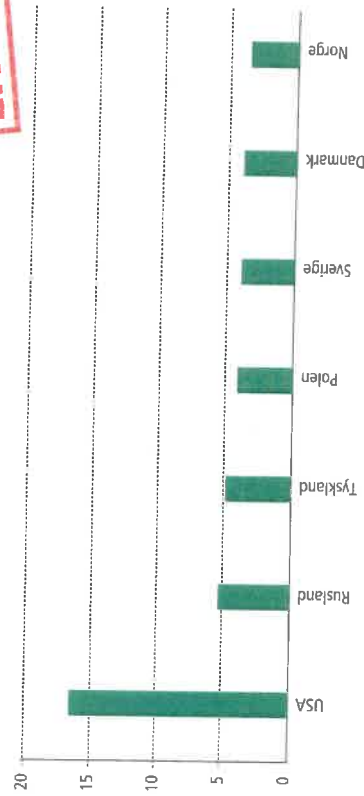
Fra en økonomisk synsvinkel argumenterer den liberale fløj med, at der skal være et **incitament** (en økonomisk gulerod) for de aktive og initiativrige, så de sætter aktiviteter i gang, som de kan tjene penge på. Og når aktiviteterne lykkes, er det til gavn for økonomien, idet der skabes mere vækst og flere arbejdspladser.

Hvordan står det så til med **uligheden** i Danmark? Det kan man angive ved forskellige målemetoder. I figur 2.7 har vi anvendt den såkaldte *80/20-ratio*, som viser forholdet mellem de 20 procent rigeste og de 20 procent fattigstes disponible indkomster (indkomster efter skat) i forskellige lande. Vi har som i tabel 1.1 medtaget Danmark og nabolandene og yderligere suppleret med USA og Rusland.

Som du kan se i figur 2.7's søjlediagram, ligger Danmark nogenlunde på linje med Polen og Sverige med hensyn til ulighed, mens ligheden er større hos vores norske naboer. På den anden side er uligheden især i USA meget større end i Danmark.

Hvordan omfordeler det offentlige så indkomsterne i Danmark? For det første har vi i Danmark et **progressivt skattesystem**, det vil sige, at dem med de højeste indkomster betaler en større procentdel af indkomsten end dem med de lavere indkomster. Årsagen hertil er alene den såkaldte *topskat* på 45 procent, som man skal betale ekstra i statsskat af den del af indkomsten (efter fradrag af arbejdsmarkedsbidrag), der ligger over 531.000 kroner (i

Figur 2.7 Uligheden i syv lande i 2018 målt ved 80/20-ratio, dvs. de 20 procent rigestes disponible indkomster divideret med de 20 procent fattigstes

Kilde: World Income Inequality Database 2020.

2020). Andre skatter såsom kommuneskat, bundskat til staten og AMB (arbejdsmarkedsbidrag) er derimod *proportionale*, det vil sige, at skatteprocenten er konstant. Denne omfordeling modvejes så til dels af, at moms ganske vist er på 25 procent for alle i Danmark, men at momsens "vender den tunge ende nedad", idet den udgør en større procentdel af de fattiges end af de riges indkomster.

For det andet søger **indkomstoverførsler** for en vis udligning af indkomsterne i Danmark. Det drejer sig om folkepension og andre pensioner, arbejdsløshedsdagpenge, kontantbælp, SU osv.

I kapitel 11 kan du læse meget mere om ulighed, omfordeling og velfærdssamfundet.

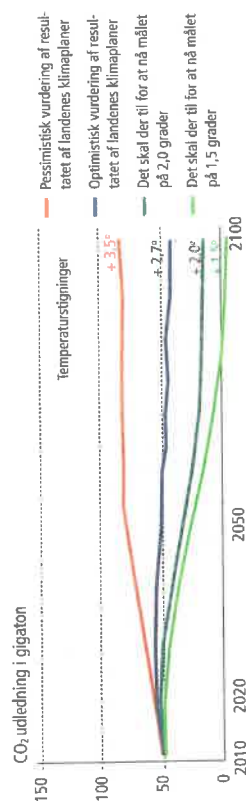
2.8 Bæredygtig vækst

Denne målsætning indebærer, at den økonomiske vækst bør foregå på en sådan måde, at fremtidige generationers livsvilkår og levestandard ikke bliver dårligere end nutidens. Den økonomiske vækst har hidtil bevirket, at *forureningen* af vores natur: luft, vand, plante- og dyreverden samt atmosfæren, er blevet stadigt værre. Og dertil kommer, at væksten har været baseret på et *overforbrug af ressourcer*, herunder ikkeerstattelige ressourcer som eksempelvis olie og metaller.

Det gælder altså om at have økonomisk vækst, så Jordens befolkning får opfyldt behovene på de tre nederste trin i Maslows behovspyramide (se figur

Figur 2.8 Mulige fremtidsscenarier for den globale opvarmning

At holde den globale opvarmning under 1,5 grader er næsten uopnåeligt. 2,0 grader er inden for mulighedernes rækkevidde. 2,7-3,5 grader er der, hvor vi i bedste fald er på vej hen med de klimaplaner, vi har nu.

Kilde: Politiken, 13. december 2015.

1.1.), men på den anden side bør væksten begrænses eller produktionen om-lægges – man taler om **grøn vækst** – så naturen og vores omgivelser skades mindst muligt.

I de senere år har især *klimaforandringerne* stået på den internationale dagsorden. Det har taget lang tid for mange politiske aktører at anerkende, at menneskets udledning af drivhusgasser har en påviselig effekt i form af miljøkatastrofer som ekstrem tørke, oversvømmelser, tsunamier osv. Med den såkaldte *COP21-aftale* i Paris i december 2015 nåede det internationale klimasamarbejde en milepæl, idet den første globale klimaaftale kom på plads. Selv om aftalen ikke er forpligtende – der er kun tale om opfordringer til de mange deltagende lande – så mener mange, at den er udtryk for en øget vilje til at sætte verden på en anden, grønner kurs.

For at begrænse de skadelige effekter af klimaforandringerne opstillede man i **Paris-aftalen** den målsætning, at den globale temperaturstigning skal holdes "et stykke under" to grader celsius i forhold til temperaturniveauet omkring år 1800, hvor industrialiseringens tidsalder startede. Hvis det er muligt, skal man satse på at komme ned på en temperaturstigning på 1,5 grader. Det vigtigste middel til at nå denne målsætning er at begrænse udledningen af CO₂, der først og fremmest stammer fra afbrænding af fossile brændstoffer: kul, olie og naturgas. Hvorvidt det overhovedet er muligt at nå Paris-aftalens målsætning, er der forskellige meninger om, se figur 2.8, hvor forskellige fremtidsscenarier er stillet op.

I kapitel 13 kan du fordybe dig mere i problemstillingerne om økonomisk vækst og miljøpåvirkning.

BRUG DIN VIDEN

Opgave 2.3

Undersøg, om påstandene i bilaget kan bekræftes ved at finde aktuelle nøgletal for dansk økonomi. Brug for eksempel årbogen Samfundsstatistik eller nyhedsbrevet "Nyt fra Danmarks Statistik".

Arbejdsgiverorganisation: "Vi lægger krisen bag os"

"Dansk økonomi er grundlæggende sund med en god balance og sunde offentlige finanser. Vi kan derfor hurtigt lægge krisen bag os, væksten i BNP er allerede taget til, og virksomhederne er begyndt at investere og ansætte nye medarbejdere igen.

Der er dog ikke store ledige ressourcer i økonomien i form af mange ledige hænder. Tværtimod. Hvis der ikke gøres en indsats for at øge arbejdsstyrken yderligere – via nye reformer og lavere skat på arbejde – vil opsvinget blive bremsset af mangel på arbejdskraft."

Teksten er en fiktiv sammenskrivning af forskellige udsagn om dansk økonomi lavet til opgaven her.

Studentereksamensopgaver

26. maj 2016. Digital. Delopgave A: Valg og klima